

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

REF.

VÅR REF.
200800107-1 SIG

DATO
04.04.2008

Språkrådet er bekymret over leseresultatene i PISA-undersøkelsen – invitasjon til samarbeid

Språkrådet er statens fagorgan i språkspørsmål og skal arbeide for å sikre norsk språks framtid og øke bevisstheten og kunnskapen om norsk språk. Vi viser til resultatene fra PISA-undersøkelsen 2006, der det kommer fram at norske elever ligger under gjennomsnittet i Europa når det gjelder å forstå det de leser av nasjonalspråket (som førstespråk eller andrespråk). Særlig er resultatene dårlige når det gjelder å forstå ”voksne” tekster som ikke vender seg spesielt til målgruppen. Dette er tekster som er viktige og vanlige i utviklingen og opprettholdelsen av en norsk offentlighet.

De dårlige resultatene i lesing bekymrer Språkrådet, fordi norskspråklige elever er under gjennomsnittet rustet til å fungere i et stadig mer tekstbasert samfunn. Norsk som samfunnsbærende språk får dårligere vilkår når unge språkbrukere i mindre grad mestrer det som redskap for utvikling av kunnskap, identitet og samfunnsdeltakelse.

I forbindelse med at Språkrådet reviderer egne regler for å godkjenne skoleordlister (se nedenfor), vil vi derfor invitere skolefaglige miljøer og Kunnskapsdepartementet til et samarbeid om å framskaffe kunnskap om hvordan ordbøker kan fungere språkstimulerende for flere elevgrupper og i flere fag i skolen. Vi vil også diskutere mer konkret hvilke ordboksprosjekter som kan være aktuelle.

Ordlister og ordbøker – hva er forskjellen?

Det er viktig å skille mellom *ordlister* og *ordbøker*.

Språkrådet, og før det Norsk språkråd og Norsk språknemnd, har ansvaret for å godkjenne *ordlistene* som elevene bruker i (norsk)opplæringen. Tradisjonelt har ordlistene i skolen vært rene rettskrivningsordlister med ganske sparsomme opplysninger om betydning, bruksmåter osv. Dette er derimot opplysninger som *ordbøker* gir. *Ordlister* kan særlig brukes for å kontrollere rettskrivning og bøyning. Særlig er nok ordlister brukt i sidemålsopplæring når nynorsk er sidemålet.

Formålet med godkjenningsordningen har vært å sikre at skoleordlistene gir fullstendig og (språkpolitisk) nøytral informasjon om *rettskrivningen* i bokmål eller nynorsk.

Nyere ordlister har gjerne med en god del synonymer og brukseksempler, og noen har også ”ordbok” i tittelen. Det er likevel mye som mangler på at de er fullverdige definisjonsordbøker for den heterogene elevmassen vi har i dag. Både Språkrådet, forlagene, redaktører og skolen er i stigende grad blitt klar over at det trengs bedre hjelpemidler. Resultatene fra PISA-undersøkelsene aktualiserer dette ytterligere.

Det offentlige har gjort en stor innsats for å arbeide fram standardordbøker for norsk. Allerede Vogt-komiteen (nedsatt av Kirke- og undervisningsdepartementet) tok i *Innstilling om språksaken* fra 1966 til orde for ettbinds standardordbøker for bokmål og nynorsk, og resultatet ble *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*, som kom ut første gang i 1986. Ordlistene var fullfinansiert av staten i et stort samarbeidsprosjekt mellom Norsk språkråd og Universitetet i Oslo. *LEXIN* er nettordbøker for innvandrere. Begge disse tiltakene er litt for avanserte for barn. Men de vil være et godt grunnlag i utarbeiding av ordbøker for barn og unge på bokmål og nynorsk.

Forskning på ordforståelse og lesing

En underliggende premisse for utarbeiding av ordlister har vært at det er norsk som er morsmålet for brukerne av skoleordlistene. Det er også betegnende at det er særlig i andrespråksforskningen at man har forsket på sammenhengen mellom ordkunnskap og leseforståelse.

I andrespråksforskningen har man for eksempel blitt oppmerksom på at dagligdagse ord ikke blir forstått når de settes i en faglig sammenheng. Elever med norsk som andrespråk opplever at manglende ordkunnskap blir en hindring for å forstå fagtekster de skal lese etter at den grunnleggende lese- og skriveopplæringen er tilbakelagt. PISA-undersøkelsen gir grunn til å tro at flere elever enn denne gruppen trenger metakunnskap om språk og aktiv stimulering av ordforrådet.

Det pågikk et omfattende forsøk med valgfritt skriftlig sidemål i Oslo i perioden 2005–2007. I evalueringen foretatt av Nifu STEP ble det utviklet en egen leseprøve (etter mal fra Osloprøven) for å teste elevenes leseferdighet. I evalueringsrapporten står det (s. 162): ”Vi finner en svært nær sammenheng mellom ordforråd, målt gjennom ordkunnskapstesten, og standpunkt karakterer i norsk skriftlig.”

Behov for ordbøker for barn

I nabolandene våre (Island, Sverige, Danmark) og i land som Frankrike og England finnes det ordbøker for barn og ungdom spesielt laget slik at de kan utvikle ordforståelsen og ordkunnskapen.

Generell ordkunnskap formidlet i ordbøker har lang varighet. Mye av kunnskapsstoffet i skolen kan bli fort utdatert, men slik generell kunnskap har mye mer langvarig verdi. Ordbøker kan og bør dessuten brukes i alle fag, og det må offentlig medvirkning til for å sikre at ordbøker på nynorsk og bokmål blir utarbeidet parallelt.

Forslag til samarbeid

Resultatene i PISA-undersøkelsen er ikke entydig negative for de norske elevene, men nyansene i tolkingen av resultatene taler for en mer systematisk og samlet innsats for å heve kunnskapsnivået i språk. I den sammenhengen mener vi at ordbøker tilpasset ulike elevgrupper er et godt tiltak.

Forlagene og ordbokmiljøene satser på digitaliserte ordbokverk, men få av disse er tilpasset elever på ulike nivå i opplæringen. Språkrådet arbeider som før nevnt med å endre godkjenningsreglene for skoleordlister, og fordi vi trenger skolefaglige råd i dette arbeidet, hadde vi et møte med Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa og Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring i desember 2007. Vi har fått gode innspill, og ordbokmiljøene og skolemiljøene mener vi har en felles interesse i å arbeide for at skoleordbøker kan bli brukt som ledd i leseopplæringen og som språkstimulerende tiltak for mange elevgrupper.

Språkrådet mener at det bør satses på bedre tilpassede ordbøker i leseopplæringen i norskfaget, og fagrådet vårt for skole og offentlig forvaltning har blant annet tatt til orde for en begynnerordbok for barn. Vi ønsker en samtale med Kunnskapsdepartementet om hvordan Utdanningsdirektoratet og Språkrådet med miljøer rundt oss kan samarbeide om to mål:

1 Undersøke hvordan bruk av ordbøker kan fungere stimulerende i norskundervisningen og annen fagopplæring. Det vil gi Språkrådet innsikt i hvordan godkjenningsordningen kan ta hensyn til behovene i klasserommet, samtidig som det gir tilskudd til norskfagsdidaktikken.

2 Stimulere til utvikling av gode ordbøker for barn på både bokmål og nynorsk.

Vennlig hilsen

Sylfest Lomheim
direktør

Sigfrid Tvitekkja
fagkoordinator